

Makale Çevirisi

Şeyyâd Hâmza'nın Yeni Bir Şiiri* (Milan Adamović**)

Aziz Merhan***

Özet: Milan Adamović bu makalesinde Anadolu'da Türkçe yazan ilk şairlerden biri olan Şeyyad Hamza'nın eserlerine değindikten sonra öncelikle şairin ne zaman yaşadığını aydınlatmaya çalışmaktadır. Daha sonra şairin yeni bulunmuş bir şiirini tanıtmakta, şiiri dil ve anlam özellikleri yönünden incelemektedir.

Anahtar kelimeler: Şeyyad Hamza, Eski Anadolu Türkçesi, Türk şiiri, şiir incelemesi

A New Poem of Şeyyâd Hâmza

Abstract: In this article, Milan Adamović firstly tries to clarify when the poet Şeyyad Hamza lived, after he pointed the works of Şeyyad Hamza who was one of the poets writing Turkish in Anatolia. Then he introduces the poem which has been found recently, and examines the poem as its characteristics of language and meaning.

Keywords: Şeyyad Hamza, Old Anatolian Turkish, Turkish poem, examination of poem

GİRİŞ

Türkiye Türkçesinin başlangıç zamanındaki hiçbir şairi Şeyyâd Hâmza kadar edebiyat tarihçilerinin böylesine büyük ilgisini çekmemiştir. Kişiliği hakkında hemen hemen hiçbir şeyin bilinmemesi ve edebî mirası birkaç şiiri geçmemesine karşın adı, kısa bir zaman dilimi içinde bütün başvuru kitaplarında ünlü Türk yazar ve şairleri yanında hak ettiği yeri almayı başardı. Şair, Türkoloji alanındaki bu ününü her şeyden önce şimdiye dek eserleri ve yaşamıyla uğraşan bütün araştırmacıların ortak görüşüne göre 13. yüzyıla dayanması gereken şiir sanatının eskiliğine borçludur.

* "Ein weiteres Gedicht von Şeyyâd Hâmza", *Materialia Turcica*, 1996/17: 87-102

** Prof. Dr., Almanya Göttingen Üniversitesi (Georg-August-Universität) öğretim üyeliğindeki aktif görevinden 2005 yılında emekliye ayrıldı.

*** Arş. Gör. Dr., Dumlupınar Üniversitesi.

Şeyyād Ħamza'nın bütün şiirleri sayı itibariyle kolaylıkla tespit edilebilmektedir. 13 gazel ve bir mesnevi olmak üzere toplam 14 şiirden oluşmaktadır. Şairin bu mütevacı mirası ilk defa geçen yüzyılın ilk yarısında farklı edebiyat araştırmacıları tarafından unutulmuşluktan gün ışığına çıkarıldı. İlk keşif, edebiyat tarihçisi Fuad Köprülü'ye nasip oldu. O, 16. yüzyıla ait bir mecmuada Şeyyād Ħamza'ya ait bir gazel keşfederek bunu orijinal yazısıyla (vokalsiz) yayımladı.* O zamandan beri Köprülü Şeyyād Ħamza'nın kâşifi olarak kabul edilmektedir. Onu eski mecmualarda yaptıkları yeni keşiflerle başka bilim adamları izledi. Böyle Şeyyād Ħamza'nın şiirleri toplam sayı olarak yukarıda belirtilen 14 rakamına ulaştı. Söz konusu olanlar ayrıntısıyla aşağıdaki şiirlerdir:

- Dinî-öğretici 3 gazel, yayımlayan M. Mansuroğlu, “Drei Gedichte Şeyyād Ħamza's”, Ural-Altäische Jahrbücher 1954/26: 78-89 [Türkçesi: Mecdut Mansuroğlu, Şeyyad Hamza'ya Âit Üç Manzûme, TDED 1946/1: 180-195] ve “Şeyyād Ħamza'nın üç manzumesinin tıpkı basımı”, TDED 1956/7: 108-114. Bu üç gazelden ikisi, el yazmasında nazire olarak gösterildiğinden yayımcı doğal olarak bunları incelememiş. Ayrıca şiirlerin transkripsiyonu bazı yönlerden keyfilik arz etmektedir. Buna üç gazelin ilkinin Fuad Köprülü'nün “Anatolische Dichter in der Seldschukenzeit“ (bk. bu sayfadaki dipnotu 1) adlı makalesinden alındığını da eklemek gerekir.
- Aşk konulu 2 gazel, yayımlayan N. H. Onan, “Şeyyat Hamza'nın iki yeni gazeli dolayısıyla”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 1949/7: 529-534. Kısa olan her iki gazelin ikincisi ayrıca tam değil. Bundan başka bu iki gazel profan (sıradan) konusuyla Şeyyād Ħamza'nın diğer eserlerinden ayrılmaktadır.
- Çağatay dilinde 1 gazel, yayımlayan M. Mansuroğlu, “Şeyyād Ħamza'nın doğu türkçesine yaklaşan manzumesi”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1956: 125-144. Görünüşe göre lirik konulu bu şiir şairin başka bir nazire şiiridir. Bu gazeli aşağıda tekrar ele alacağız.
- Kıtaldan oluşan felsefî-öğretici bir şiir, yayımlayan S. Buluç, “Şeyyād Ħamza'nın lirik bir şiiri”, TDED 1963/12: 139-142.

* F. Köprülü, “Anatolische Dichter in der Seldschukenzeit”, Körösi-Csoma-Archivum, 1. (Budapest 1921-1925) [tam olarak 1922]: 183-190. [Makalenin Türkçe çevirisi: “Selçûkiler Devrinde Anadolu Şâirleri 1. Şeyyad Hamza”, Türk Yurdu Mecmuası 1340/1: 27-34.]

- 5 naat (Muhammed peygamberi öven kaside), yayımlayan S. Buluç, “Şeyyād Hâmza’nın beş manzumesi”, TDED 1956/7: 1-16. Yayımcı bu beş şiirin hepsini, üçü kıtalardan oluşmuş şiirler olarak da okunabilmesine karşın, gazel olarak nitelemektedir.
- “Dāstān-i Sultān Maḥmūd” başlıklı, aruz vezninin remel kalıbıyla yazılmış felsefî içerikli 75 beyitlik küçük bir mesnevi, yayımlayan S. Buluç, “Şeyyād Hâmza’nın bilinmeyen bir mesnevisi”, Türkiyat Mecmuası 1969/15: 247-257.
- Şairin Kur’an’da geçen Yūsuf Kıssası’nı ele aldığı, aruz vezninin remel kalıbındaki 1529 beyitlik uzun mesnevisi D. Dilçin tarafından *Şeyyad Hazma, Yusuf ve Zeliha* (İstanbul 1946) başlığıyla monografya olarak yayımlandı. Bu yayım ayrıca eldeki tek yazma nüshanın tıpkıbasımıyla birlikte bütün metnin mükemmel olmayan bir transkripsiyonunu içermektedir.

Bu on dört şiirin Şeyyād Hâmza’ya aidiyeti, metinde adının geçmesiyle kesinlik kazanmaktadır. O, adını her zaman aynı şekilde yazmamakta, Şeyyād Hâmza, Şeyyādî Hâmza, Şeyyādî Hâmza veya Şeyyādu Hâmza gibi değişik şekillerde yazmamaktadır. Adının ilk ögesinin son sesindeki sesli değişmesi vezinden kaynaklanan sesli uzatması gibi görünüyor. Bu sesli değişimlerinin ne kadarı yazara dayanmakta veya ne kadarı müstensihlerden kaynaklanmakta olduğu tespit edilememektedir. Çünkü Şeyyād Hâmza’nın bütün şiirleri sadece birer yazmada nakledilmesinden dolayı hiçbir şiirinde tenkidî bir metin karşılaştırması yapılamamaktadır.

Şairin gerçek adı Hâmza da kişiliği hakkında çok fazla şey söylememektedir. Buna karşın menşe itibariyle tahminen onun yaşamında dair işaretleri içermekte olan bir apelatif (cins isim) olan Şeyyād mahlası daha bilgilendirici, çünkü gerek Zenker (554c)’in gerekse Steingass (771a)’ın sözlüklerinde geçen *şeyyād* sözcüğü Türkçe ve Farsçada “kalender, derviş” anlamlarına gelmekteydi. Sözcüğün “mürâî, şarlattan, hilekâr” gibi diğer sözlüklerde geçen aşağılayıcı anlamları çok daha yeni olup şairin hayatından sonraki bir zamana aittir. Şairin kendisi de *Şeyyād* sözcüğünü kuşkusuz ilk ve olumlu anlamı olan “kalender, derviş” anlamlarında kullanır, çünkü bir kimsenin kendisine aşağılayıcı anlamı olan bir sözcüğü mahlas olarak seçmesinin tasavvur edilmesi hemen hemen imkansızdır. Özellikle de bu, okura, onu erdemli bir yaşam tarzına inandırmak için hitap eden filozof bir şair için olasılık dışıdır. Bu durumda *Şeyyād* sözcüğünden bir meslek adı mı, yoksa bir derviş gibi yaşamış biri olarak mı görmemiz gerektiği hususunda sadece tahminde bulunmak mümkündür. Bu mesele, maalesef şimdilik açık kalmak zorundadır.

Şeyyād Ħamza'nın asıl memleketi hakkındaki belirsizlik hâlâ devam etmektedir. Bazı bilim adamlarının, şairin Akşehirli olabileceği varsayımı Akşehir Mezarlığında bulunan ve burada ölmüş AŞL ĦĀTŪN BNT ĦMZ SYYĀD adlı bir kadına ait tarihsiz bir mezar kitabesine dayanmaktadır. Bu mezar kitabesine göre o [kadın], Ħamza Şeyyād adında birisinin kızı olmalı.* Ölenin babasının kimliği, Ħamza Şeyyād, şairimiz Şeyyād Ħamza ile açıkçası kesinlik kazanmamaktadır. Çünkü Şeyyād adı fiilen her dindar insanın lakap olarak kullanılabilecek, yukarıda gösterildiği gibi, bir apelatif (cins isim)dir ve ayrıca Ħamza adı erkek adı olarak oldukça sık görülmektedir. Bundan dolayı da belli bir kişinin kimliğini belirlemeye yardımcı olamaz. Nihayetinde Şeyyād Ħamza ile Ħamza Şeyyād arasındaki anlam farklılığı da önemsiz değil. Sözün kısası, şairin asıl memleketi önceden olduğu gibi belirsizliğini korumaktadır.

Şairin yaşadığı zaman konusunda Türkoloji alanında Fuad Köprülü'nün Şeyyād Ħamza'nın 13. yüzyıl Anadolu şairlerinden olduğu görüşü yerleşmiştir. Türk bilim adamının bu varsayımı Şeyyād Ħamza'nın adının geçtiği, şakacı ve Nasreddin Hoca'nın çağdaşı olarak anlatıldığı 16. yüzyıldan kalma bir fıkraya dayanmaktadır. Nasreddin Hoca 13. yüzyılda yaşadığına göre, diye düşünüyor Köprülü, onun yaşadığı zaman Şeyyād Ħamza'nın yaşadığı zamanı da gösterir.

Halbuki Köprülü'nün bu varsayımında kesinlikle gözden kaçmayacak zayıflıklar var. Öncelikle bir fıkranın kaynak ve kanıt olarak kullanılması genelde uygun değildir. Şiir sanatında şakayla ilgili bir şeyler olmamasına karşın Şeyyād Ħamza'nın şakacı olarak nitelendirilmesi 16. yüzyılda yaşamış olan fıkra yazarının Şeyyād Ħamza'yı tanımadığının ve bundan dolayı Şeyyād lakabının filolojik yorumlarına ve özellikle de o devir için geçerli olan, zorunlu olarak Nasreddin Hoca'yı çağrıştıran, “şakacı” anlamına muhtaç olduğunun bir işaretidir. İkinci olarak Nasreddin Hoca'nın ne zaman yaşadığı hususu, Köprülü'nün iddiasının aksine kesin değildir, nitekim bir bilinmeyen başka bir bilinmeyenle açıklanamaz. Üçüncü olarak Şeyyād Ħamza'nın bazı şiirleri 13. yüzyıldan sonraki zamanı gösteren bazı ipuçlarını içermektedir. Bu ipuçlarını, sorunu tam ve doğru olarak anlatabilmemiz için büyük bir önem taşıdığından aşağıdaki paragrafta ayrıntılı olarak ele alacağız.

Şeyyād Ħamza'nın bilinen toplam on dört şiirinin çoğu orijinal değil, aksine şu veya bu şekilde başka şiirlere dayanmaktadır. “Nêce ecelden kaçuban ...”

* R. M. Meriç, “Akşehir türbe ve mezarları”, Türkiyat Mecmuası, 1936/5: 179 ve Fotoğraf No. 55. Kitabeye harekesiz ve noktalamasızdır.

gazeli Celāleddīn Rūmī (1207-1273)'nin Şeyyād Hāmza tarafından aynı vezin ve uyak ile Türkçeye aktardığı Farsça bir şiirine benzemektedir.(Tespit eden Mansuroğlu UAJb 1954/26: 86) Bu gerçeklik, Şeyyād Hāmza'nın kesin olarak büyük İrānlıdan [Mevlana'dan] sonra hayatta olduğunu göstermektedir. Ayrıca Şeyyād Hāmza'nın “Dāstān-i Sultān Maḥmūd” mesnevisi (bk. yukarı) pek çok yerdeki sözcük seçimi ve anlatımıyla önemli oranda ‘Āşık Paşa'nın 1329/1330 yılında tamamlanmış “Ġarībnāme”sini hatırlattığını da göz ardı etmemek gerekir. Bundan Şeyyād Hāmza'nın ‘Āşık Paşa'dan sonra da hayatta olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Onun Çağatayca gazeli kronolojik bakımdan daha da aydınlatıcı, çünkü adı geçen mecmuada (1437 yılında hazırlanmış) Aḥmedī'nin bir şiirine *naẓīre* olduğu belirtilmiştir.(‘Ömer bin Mezīd, *Mecmū‘atu'n-Neẓā'ir*. Yay. M. Canpolat. Ankara 1982: 58 ve 53.)Nazireci kesinlikle kendisine örnek teşkil edenden önce yaşamış olamayacağı için Şeyyād Hāmza'nın yaşadığı zamanı, zorunlu olarak Aḥmedī'nin ölümünden (1412) sonraki bir zamana veya en iyimser ihtimalle Aḥmedī'nin ömrünün son yıllarına götürmek zorundayız. Nihayetinde yukarıda değinilen nazirenin Çağatay dilinde yazılmış olması hususu da kronolojik bir öneme sahip. Çağatayca, özellikle de şairâne bir üslup olarak, Timurlenk'in doruk noktasına 1402 yılında ulaşan Anadolu istilasıyla kullanılmaya başlandı. Buna ilaveten dikkate şayandır ki Şeyyād Hāmza yukarıda değinilen Çağatayca şiirinin beşinci dizesinde bir *muğal* [moğol] ile karşılaşmasını ve bu münasebetle o; genç süvariye sempatiyle, canlı renklerle tasvir etmektedir.(Şiir açık bir kontekst göstermediğinden “muğal”ın erkek mi, yoksa kadın mı olduğu anlaşılammaktadır. Aḥmedī'nin örnek teşkil eden şiirinden hareket edilirse söz konusu olan bir kadındır.)*Muğal* kavramı bu durumda bilindiği gibi Timurlenk'in Batı Seferi esnasında Anadolu'da sayısız sempatzanı olan Timurlulardan başkasıyla ilgili olamaz. Kısacası bütün bu hususlar Şeyyād Hāmza'nın Timurlenk istilası sırasında veya doğrudan doğruya Timur yanlısı Anadolu Beyliklerinden birinde yaşadığına delildir. Bu zaman dilimine Şeyyād Hāmza'nın Türkçesinin karakteristiği de işaret etmektedir.(Köprülü'nün tarih tespitindeki tutarsızlığına bu satırların yazarı 1979 yılında işaret etmiştir, bk. M. Adamović, *Konjugationsgeschichte der türkischen Sprache*. Göttingen 1979: 33 (Doçentlik tezi).) Açıklayıcı bu fikirlerden sonra şimdi Anadolu şairinin yeni keşfedilmiş şiiri üzerinde duralım. Yazarın bu on beşinci edebî ürünü Diez. A. 8°. 141 numarayla [Berlin] Bibliothek Preußischer Kulturbesitz'de muhafaza edilmekte olan bir mecmuada bulunmaktadır. Bu yazma 17x9,5 cm ebadındaki 197 varaktan oluşmakta, her sayfada dokuz satır bulunmakta ve düzgün, harekeli bir nesihle yazılmıştır. Yazmanın ilk üç çeyreğinde (vr. 1-143) Ḥalīlī'nin tasavvufi-öğretici “Furkat-nāme” mesnevisi bulunurken, son çeyreğinde (vr. 143-197) değişik şairlerin kısa şiirlerinden oluşan bir mecmua bulunmaktadır. Bu mecmuada Hümāmī, Nesīmī, Yūnus Emre, ŌAtā'ī, ŌAbdī-i Rūmī, ŌĀşık Paşa, Ḳayğusuz Abdal, Eflākī, Aḥmedī, Vefā'ī, Şafā'ī, Muḥibbī, Mirze gibi

az ya da çok tanınmış Türk şairlerinin adları ile şiir sanatı bir gazel ile temsil edilen Şeyyād Ĥamza'nın adı da bir kez geçmektedir. Aruz vezninin remel kalıbındaki

fā'Öilātün fā'Öilātün fā'Öilün
/ - 0 - - / - 0 - - / - 0 - /

gazel on üç beyitten oluşmakta ve eldeki bu mecmuada muhtemelen tesadüfen Eflākī'nin bir şiiri ile Yūnus'un bir şiiri arasına yerleştirilmiş. Ekteki tıpkı basımda da görüleceği gibi şiir varak 183^bde başlayıp varak 185^ada son bulmaktadır. Gazelin Şeyyād Ĥamza'ya aidiyeti başlıkta ve son beyitte adının geçmesi ile kesinlik arz etmektedir.

Okur, mecmuanın istinsah kaydından (vr. 197^a), eldeki bu yazmanın 890 yılı Şa'Öbān ayının ilk on yıllık süresinde = 18-27 Ocak 1485'te Bozdağlı Derviş Ĥamza b. Ĥācī Murād adlı birisi tarafından istinsah edildiğini öğrenmektedir.

Berlin'deki bu mecmuanın varlığına, çok önceden 1836 yılında ana bölümünden (Furqat-nāme) kendisinin *Geschichte der osmanischen Dichtkunst* (Osmanlı Şiir Sanatının Tarihi) adlı eseri için yararlanan Joseph von Hammer dikkat çekmiştir. Bunun, sorunu tam ve doğru biçimde ifade edebilmemiz için önemli bir anlamı var. Joseph von Hammer yukarıda adı geçen kitabında, el yazmasına eklenmiş olan mecmuaya aşağıdaki sözlerle değinmiştir: "Firkatname'yi müteakiben hicran ve hicran yarası hakkında kaleme alınmış ve yazma eserin son 50 varağında bulunan başka şiirler yer almaktadır: 1) Nesimi'den; 2) Atayi; 3) Abdi Rumi; 4) Amildi Yunis; 5) Aşık paşa; 6) Kaygusız Abdal; 7) Eflaki; 8) Şeyyad Hazma; 9) Ahmedî; 10) Vefayî; 11) Safayî; 12) Muhibbî." (J. von Hammer, *Geschichte der osmanischen Dichtkunst*. 1. Pesth 1836: 231.) Bundan da Şeyyād Ĥamza adının Avusturyalı oryantalist tarafından bilindiği ve onun en azından şairin Berlin gazelini gördüğü anlaşılmaktadır. (Bu da Şeyyād Ĥamza'nın Fuad Köprülü tarafından keşfedilmesinin aslında bir keşfin yeniden keşfedildiğini göstermektedir. (Bu da Şeyyād Ĥamza'nın Fuad Köprülü tarafından keşfedilmesinin aslında bir keşfin yeniden keşfedildiğini göstermektedir.)

Diğer taraftan Hammer'in kitabındaki bu önemli pasajın sonraki araştırmacıların gözünden kaçmış olduğu da bir gerçektir. Hatta yarım yüzyıl sonra Berlin'deki el yazmalarını kataloglayan Wilhelm Pertsch sadece Hammer'den yukarıya alınan pasajı değil, aynı zamanda mecmuayı da görmemiştir, öyle ki kendisinin el yazmaları katalogunda (*Verzeichnis der türkischen Handschriften der Königlischen Bibliothek zu Berlin*. Berlin 1889) Şeyyād Ĥamza'nın adı bile geçmemektedir.

Şeyyâd Hâmza'nın Berlin gazeli, konu bakımından yazarın önceden bilinen şiirleriyle benzerlikler göstermektedir. Bu münasebetle şiirin S. Buluç'un TDED 1963/12: 139-142'de yayımladığı kıtalardan oluşan şiiri ile ortak noktaları görmezlikten gelinemez. Her ikisi de bir hocaya hitap üslubundadır. Şair, ona dünyanın faniliğini hatırlatarak onu, bu dünyadaki yaşamın yoldan çıkarmalarına karşı durması ve öbür dünyadaki sonsuz yaşama hazırlanması hususunda uyarır. Şeyyâd Hâmza sadece hocanın değil, okurun da kastedildiği hitap edilene, maddenin faniliğini anlatmak için ölümün korkunçluğundan, vücudun yer altında çürümesinden ve ölünün yaşarken biriktirdiği dünya malının yitip gitmesinden bahseder. Bir bey bile ölümle iktidarını yitirir ve yer altında bir yoksuldan farksız olarak karıncalar tarafından yenir. Toplumsal öğeler Berlin gazelinde, şairin önceki şiirlerinden daha fazla belirgindir. O, servet biriktirip bu sayede etrafında nüfuzlu bir kesim oluşturmayan hocayı zengin bir adam olarak anlatır. Şeyyâd Hâmza bununla temsilcilerini toplumun üst tabakasına bağladığı resmî [sünnî] İslama karşı eleştirel tutumunu ortaya koymaktadır. Şairin bu görüşü kendisinin bir sofu ve zâhid olduğu varsayımını doğrulamaktadır. Onun gerçek bir derviş olduğu hususu şiirlerinden çıkarılmamaktadır, çünkü onun dizelerinde tarikat ve tasavvufî dünya görüşü ile ilgili kesin işaretlere hiçbir şekilde rastlanmamaktadır.

Şeyyâd Hâmza, vezni ve şiirin diğer kurallarını titizlikle kullanmıştır, nitekim o, bu kurallara uymak için elindeki bütün imkanları kullanır. Berlin gazelinin on bir heceden az olan tek bir dizesi 7b'dir. Bu dize bile *arşun* sözcüğü üç heceli *a-r-şun* olarak okunursa tamamlanmış olur. Muhtemelen yazar da bu sözcüğün ilk harfinin (elifin) üzerine uzatma işareti koymakla bunu düşünmüş. Türkçe sözcüklerde olduğu gibi yabancı sözcüklerde de sesliler, gerektiğinde hece sayısı taleplerini karşılaması için imale yapılmış: *gêrû, düşecek, gözün yâd, tablûbâz, çürümiş, atlâs* v.b. Bununla birlikte uzun hecelerde vezinden dolayı yer yer zihaf yapılmış. Buna *sa'ât* "saat, an" sözcüğü iyi bir örnektir. • [güzel he] harfî sözcük sonunda genel olarak uzun sayılmaktadır.

Dilbilgisi alanında bu devrin eserlerinden farklı özellikler görülmemektedir. Kapalı *e i* (eksik veya tam) ile yazılmış. Teklik 2. kişi eki *-sın/-sin* şeklindedir: *yüriyesin, göresin*. Gelecek anlamı içeren istek eki *-a* (*üzile, bozıla, kazıla, yazıla, kırmayalar* v.b.) yanında gelecek zaman eki *-ısar/-iser* de bir kez kullanılmıştır: *biliser*. Geniş zaman hikaye birleşik zaman formu *binerlerdi, geyerlerdi* şekliyle görülmektedir. Geçmiş zaman *eylemiş, çürümiş* farklılık arz etmektedir. Kontraksiyon (birleşme) *nolduğünü* (<*ne olduğun*'da kendini hissettiriyor. Kopulatif (bağlayıcı) gerundiumun uzun şekli *-uban/-üben* mevcut, örneğin *verüben, dershürüben*. Temporal (zamanla ilgili) gerundium *-ıcağ/-icek düşecek* "düşünce, düştüğü zaman" örneğiyle görülüyor. Sözlük alanında Tarama Sözlüğüne göre Türkçede tespit

edilemeyen, bunun aksine Çağatayca ve Kıpçakça kaynaklarda sıkça görülen *tuturğan* “pirinç” sözcüğü göze çarpıyor. Bu sözcüğün *t* yerine *t* şeklinde olması da Türkçenin imlâsına aykırılık göstermektedir. Şeyyâd Hâmza, yukarıda görüldüğü gibi, Çağatay diline vâkıf olduğu için *tuturğan* sözcüğünü Çağataycadan alması imkânsız görülmemelidir.

Transkripsiyonlu Metin

[183^b]

Şeyyâd Hâmza fermâyed

1. Hōca nēce yūriyesin nāzile
bir gün ecel ēre gücūñ üzile
2. cān vērūben dērşürūben dērdūgūñ
bir sâŖat içinde gērū bozıla
3. sen şol ölüm dōşegine dūşicek
dostlarūñ ayruqlarile düzile

[184^a]

4. atañ anañ qardaşūñ oğlanlarūñ
yad ola şol dem ki gözūñ süzile
5. qomayalar yatmağa evde seni
bir sâŖat vaqtın ki sinūñ qazıla
6. atañ anañ nolduğın sinlede
gel ki saña gösterelüm gözile
7. gördüm anı gūrda çürimiş yatur
altı yēdi arşun hām bēzile

[184^b]

8. sinlelerde gel göresin begleri
tāzī binerlerdi tablubāzile
9. altun eyerlü çevük atlar binen
kemhā geyerlerdi vū atlasile
10. ağızını qarıncalar in eylemiş
dāne tuturğan yēriken qazıla
11. uslu kişi anı göre dünyede
qullıq ēde dūrişe namāzile
12. Hâqqa lāyıq olurise qullıgūñ

cümle halāyık saña ul yazıla

[185^a]

13. Şeyyādı Ĥamza tab uzat sözünġi
kim biliser Ĥaı kuru sözile

Günümüz Türkçesiyle

1. hoca daha ne kadar naz ile dolaşacaksın
bir gün ecel gelecek ve gücün kaybolacak
2. canını vereceksin ve topladığın her şey
bir an içinde yok olup gidecek
3. ölüm döşeğine düştüğün zaman
dostların başkalarıyla dost olacak
4. annen baban kardeşlerin çocukların
gözlerin kapandığı an sana yabancı olacak
5. bırakmayacaklar seni evde yatmaya
bir saat bile ve mezarın kazılacak
6. anne babana mezarda ne olduğunu
gel sana açıkça gösterelim
7. onları gördüm mezarda çürümüş yatmaktalar
altı veya yedi arşınlık kaba keten bez ile
8. mezarlarda görmeye gel o beyleri ki
[eskiden] asil atlara davullar eşliğinde binerlerdi
9. altın eyerli çevik atlar binenler
kadife ve atlas giyerlerdi
10. ağızlarını karıncalar yuva yapmış
hatta pirinç tanesi kadar yerleri bile kazıyacaktı
11. akıllı insan onu bu dünyada kavramalı
namaz ve kulluk ile zamanını geçirmeli
12. Tanrı senin kulluğunu kabul ederse
bütün yaratılmışları sana kulluk ettirecek
13. Şeyyādı Ĥamza söyleyeceklerini söyle

yoksa boş sözlerle Tanrıyı kim bilir

Sözcük Dizini*

ata	baba 4a, 6a
ayruq	başkası, başka biri 3b
cümle	hepsi 12b
dem	an 4b
dér-	dermek, toplamak 2a
dérşür-	dermek, toplamak 2a
düzil-	dost olmak, uzlaşmak 3b
gey-	giymek 9b
gür	mezar 7a
halāyık	yaratılmışlar 12b
ham	ham, kaba 7b
Ĥaqq	Tanrı 12a, 13b
kemhā	kadife 9b
kişi	insan 11a
qo-	koymak 5a
nol-	ne olmak 6a
oqlan	çocuk 4a
ol	o 7a, 11a
sāat	saat, an, kısa süre 2b, 5b
sin	mezar 5b
sinle	mezar 6a, 8a
süzil-	kapanmak 4b
şol	bu, o 3a, 4b
tab	yeterli, doğru, hatasız, hemen 13a
tablubāz	davul, trampet 8b
fāzī	çok hızlı at 8b
tuturqan	pirinç 10b
üzil-	kopmak, kesintiye uğrama, kaybolmak 1b
vü	ve 9b
yad	yabancı 4b

Kısaltmalar

TDED İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Dergisi
UAJb Ural-Altaysche Jahrbücher

* Bütün sözcükleri dizine almayı gereksiz gördüm (çevirenin notu).

عشق جانمزه جانده عشق کئی حیوانده

عاشق سوزی نشانده معنی یکنه جانم

شیار حمنه فرماید

خواجه نیچه یوریه سن نازله

بز کون اجل اینه کوچک اوزله

جان وریبن در شر بن درد کوز

پر سعت اینجه کپرو بوزله

سن شول اولد دوشکنه دوشجک

دوستلک ایر قیلله دوز له

آتەك آتەك قۇداشك اوغلنلك
يا دا اولە شۇلەنم كە كۆزك سوزلە
قومىلر یتىغا اوده سنى
بىر سەت وقتىن كە سېنوك قازلە
آتەك آتەك نولدىغىنى سېنلك
كەلكە سكا كستر لە كوزلە
كوردەم آنى كوردە چورمىش یتوز
التىدى رشون خام بېز لە
سېنلر دە كەل كاسن بىكلرى

طَارِي بِيَذَرُ دِطَبَ لُو بَا زِلَه
التون آيز لوجوك آلتز بن
كجناك ييرلندي واطلاسه
اغزني قارنجلر اين ايلش
دانه تورغن بيركن قازله
اصلوكيشي ان كوره دنيد
قوللق اده دورشه نمازله
حقه لايق اولرسه قوللغوك
جمله خلايق ساقول يازله

شاید چنین طب اوزت سوزکی
کم بلسر حقی قدو سوزله
یوسر فرماید

اینمکز بودنییه هیچ کس قلازمش
خوش کچورک بودمکوز وارنلر خود کلومش
ای قداشلرای یازنلر قی اند و رانلر
صورک بنوک خبرن هیچ کس نه ورزمش
نه بای دیر حرمت ادرینه یخولدر اسیرکز
فنایمش بودنییه کس نیه قلازمش